אין לי אלא איש שהעריך בין איש בין אשה אשה שהעריכה איש אשה שהעריכה אשה מנין ת"ל נפשות ד"א נפשות לרבות מנוול ומוכה שחין [א]שיכול נדר בערכך [א] כל שישנו בדמים ישנו בערכין וכל שאינו בדמים אינו בערכין ת"ל נפשות [1]והיה ערכך לרבות טומטום ואנדרוגינוס לדמים שיכול נדר בערכך [ב] כל שישנו בערכין ישנו בדמים וכל שאינו בערכין אינו בדמים תלמוד לומר והיה ערכך הזכר זכר ולא [ב]טומטום ואנדרוגינוס יכול לא יהו בערך איש אבל יהיו בערך אשה ת"ל והיה ערכך הזכר ואם נקבה היא זכר ודאי נקבה ודאית ולא טומטום ואנדרוגינוס אמר מר בערכך לרבות ערך [ג] סתום מאי ערך סתום דתניא [א]האומר ערך סתום עלי נותן כפחות שבערכין וכמה פחות שבערכין שלשת שקלים ואימא חמשים [ג]תפשתה מרובה לא תפשתה תפשתה מועט תפשתה ואימא שקל דכתיב [2]וכל ערכך יהיה בשקל הקודש ההוא בהשג יד הוא דכתיב ואלא קרא [ד] למה לי אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לומר שאינו נידון בהשג יד מאי טעמא כמפרש דמי איכא דאמרי אמ' רב נחמן אמר רבה בר אבוה נידון בהשג יד פשיטא מהו דתימא כמפרש דמי קמשמע לן ד"א בערכך ערך כולו הוא נותן ואינו נותן ערך [ה] דמי אברים והא אפיקתיה לערך סתם קרי ביה ערך בערכך יכול שאני מוציא דבר שהנשמה תלויה בו תלמוד לומר נפשות נפשות ולא את המת והא אפיקתיה קרי ביה נפש נפשות אוציא את המת ולא אוציא את הגוסס תלמוד לומר [3]והעמיד והעריך אי הכי מת נמי תיפוק לי מוהעמיד והעריך הכי נמי ואלא נפש נפשות למה לי כדבעינן למימר קמן ד"א נפשות אין לי אלא אחד שהעריך אחד אחד שהעריך מאה מנין ת"ל נפשות ד"א נפשות אין לי אלא איש שהעריך בין איש בין אשה איש ואשה שהעריכה אשה מנין ת"ל נפשות דבר אחר נפשות להביא מנוול ומוכה שחין והא אפיקתיה להנך הנך לא צריכי קרא מ"ט [ו] כי[ד] שקול הוא ויבואו כולם כי איצטריך קרא למנוול ומוכה שחין הוא דאצטריך והיה ערכך לרבות טומטום ואנדרוגינוס לדמים דמים למה לי קרא לא יהא אלא [ז] דמי דיקלא אילו אמר דמי דיקלא מי לא יהיב אמר [ח] רבא לומר [ה]שנידון בכבודו סד"א נדר בערכך כתיב כל שישנו בערכין נידון בכבודו וכל שאינו בערכין אינו נידון בכבודו (א) א"ל אביי ודלא איתיה בערכין מי נידון בכבודו והתניא[ו] [ב]ראש עבד זה הקדש הוא והקדש שותפין בו [ג]ראש עבד מכור לך משמנין ביניהם [ד]ראש חמור זה הקדש הוא והקדש שותפין בו [ה]ראש חמור מכור לך משמנין ביניהם [ו]ראש פרה מכור לך לא מכר אלא ראשה [ט] של פרה ולא עוד אלא אפילו [י] ראש פרה הקדש אין להקדש אלא ראשה וא"ר פפא דהא מזדבן רישא דתורא בבי טבחא והא חמור ופרה ליתנהו בערכין ואין נידון בכבודו וליטעמיך תיקשי לך עבד דאיתיה בערכין ואין נידון בכבודו אלא לא קשיא הא בקדשי מזבח הא בקדשי בדק הבית במאי אוקימתה בקדשי מזבח אימא סיפא ולא עוד אלא אפי' אמר ראש פרה זו הקדש אין להקדש אלא ראשה אמאי תפשוט קדושה בכולה מי לא תניא[ז] האומר

רגלה

רש"י

אין לי אלא איש שהעריך בין איש ובין אשה דכתיב (ויקרא כז) איש כי יפליא בערכך נפשות דמשמע שהאיש מעריך נפש כל שהוא: **נפשות.** דהכי משמע בערכך נפשות כל נפשות יכולות להעריך: **וכל שאינו בערכין.** כגון טומטום ואנדרוגינוס דכתיב [שם] הזכר דמשמע זכר ודאי נקבה ודאית: **ערך סתום.** שלא אמר ערכי עלי ולא אמר ערך פלוני עלי אלא אמר הרי עלי ערך: **שלשת שקלים.** דכתיב [ט] ולנקבה שלשת שקלים וזהו פחות שבערכין: **מרובה לא תפשתה.** דיש להקשות תפוס את המועט: **תפשתה מועט תפשתה.** דאי מקשה לך תפוס את המרובה אינו חולק על דבריך אלא מוסיף דבכלל מרובה איכא מועט: **בהשג יד.** שאם עני הוא ומך מערכך לא יעריכנו כהן בפחות משקל אבל דין ערך קצוב אין מועט מג' שקלים: **אלא קרא.** בערכך למאי אתא הואיל וערך סתם אינו אלא ג' שקלים בלא קרא נמי ידענא דבלא כלום לא מיפטר ובציר מהכי לא מצי יהיב דהא אין ערך קצוב [יא] נקרא בפחות מיכן: **שאינו נידון בהשג יד.** שאפילו אין ידו משגת לג' שקלים נותן ג' שקלים: **כמפרש דמי.** דכיון דאמר ערך סתם עלי ויודע הוא (ב) [יב] שזהו פחות שבערכין ג' שקלים כמאן דאמר הרי עלי ג' שקלים דמי ולא דמי לאומר ערכי עלי או ערך פלוני עלי דהתם לא מוכחא מילתא דאין הכל יודעין את שנותיו אבל הכא דבר גלוי הוא שהרי לא תלה בשום אדם: **איכא דאמרי א"ר נחמן.** להכי אתא קרא לומר שערך נקרא ודינו כשאר ערכין ונידון בהשג יד: **פשיטא.** דמ"ש משאר ערכין: **קרי ביה ערך בערכך.** ערך הוה מצי למכתב והוה מייתי ערך סתם ומדכתב ערכך למדרש נמי הא: **למימר קמן.** להביא מנוול ומוכה שחין: **הא אפיקתיה להנך.** לאחד שהעריך את מאה ולאשה שהעריכה: **שקול הוא.** אי הוה כתיב נמי נפש הוו אתו כולהו בין דבר שהנשמה תלויה בו בין אחד שהעריך מאה ובין אשה שהעריכה דנפש משמע אשה ומשמע נפשות הרבה כענין שנאמר (במדבר לא) ונפש אדם מן הנשים ששה עשר אלף ואע"ג דמחד נפש לא מצינו למדרש ג' דרשות הוו אתו כולהו דהא שקולים הן ושוות ונשמעות ממקרא זה ולא מצית לאוקמה להא דרשא טפי מהא והי מינייהו מפקת הלכך כולהו אתו מיניה ונפשות איצטריך למנוול ומוכה שחין דלא תימעטינהו מנדר בערכין [יג]: **שקול.** שוה. דכל הדרשות שוות למשמע ממקרא זה ואין לך חומר בזו יותר מזו דנימא הך קא מרבה לחודה והך שקולין הן. איכא נמי בב"ק (דף ג.) כי האי גוונא בשמעתא קמייתא: **לדמים.** דאם אינו ענין לערכין דהא זכר ודאי בעינן תניהו ענין לדמים: **שנידון בכבודו.** שנידון כולו אחר אבר אחד שכבודו תלוי בו שאם אמר דמי [יד] ראשו עלי נותן דמי כולו: ה"ג **סד"א נדר בערכך נפשות כתיב כל שישנו בערכין נידון בכבודו.** אפי' כשאמר דמי ראשי עלי וכל שאינו בערכין כשאמר דמי ראשי עלי אינו נידון בכבודו דנפשות גבי ערך כתיב קמ"ל: **משמנין ביניהן.** כמה שוה ויחלוקו דמיו. ומבעיא לי אמאי נקט התם שותפין והכא משמנין: **וא"ר פפא.** מאי טעמא גבי פרה לא הקדיש אלא ראשה [טו]: **דהא מזדבן ריש תורא בבי טבחא.** אבל ראש עבד וראש חמור אין דרך למכור הלכך [טז] לפלגיה זבניה לפלגיה אקדשיה: [יז] **ואין נידון בכבודו.** דקתני הוא והקדש שותפין בו ולא הוי כוליה דהקדש [יח]: **והא עבד דאיתיה בערכין.** כדקתני במתני' וקתני בהך ברייתא גבי עבד נמי הוא והקדש שותפין בו דאין נידון בכבודו: **אלא ל"ק.** הך ברייתא [יט] דקדשי מזבח דאמר ראש חמור או עבד זה לדמי עולה אין נידון בכבודו דכי כתיב נפשות גבי ערכין כתיב דקדשי בדק הבית נינהו וכי [כ] קאמרינן אנו דנידון בכבודו אפילו טומטום שנדר לדמיו בקדשי בדק הבית: **תפשוט קדושה בכולה.** הואיל וחזיא להקרבה:

תימכר

תוספות

וכמה פחות שבערכין שלשה שקלים. אע"ג דאמר בתוספתא דמכילתין הרי עלי ערך סתם מביא המועט וכמה (את) המועט ה' שקלים (סלעים) י"ל [כא] דהתם בסתם ערך דזכר [כב] (ונקבה) הוא: **קרי** ביה ערך בערכך. מיתורא בערכך [כג] דמצי למכתב ערך ומיתורא [כד] דריש ואילו ערך גופיה איצטריך: **לומר** שאין נידון בהשג יד. מ"מ כמפרש דמי דכיון דאמר ערך סתם עלי ויודע הוא שזהו פחות שבערכין ג' שקלים כמ"ד הרי עלי ג' שקלים [כה] ולא דמי לאומר ערך פלוני דהתם לא מוכחא מילתא דאין הכל יודעין [כו] שנותיו אבל הכא דבר גלוי הוא שהרי לא תלה בשום אדם לשון הקונטרס וקשה דהא כי אמר ערך פלוני עלי יודע הוא שאינו [כז] בן חדש וחייב ה' סלעים ונידון בהשג יד שבסלע אחד או בשנים ונראה לפרש כמפרש דמי דהוי כמו אומר בהדיא הרי עלי שלש סלעים הואיל ואמר ערך סתם דודאי אי אמר ערך פלוני בן עשרים אף על פי שיודע שיתחייב חמשים סלעים מ"מ גזירת הכתוב [כח] כיון שתלה הערך בנערך גזירת הכתוב הוא שידון בהשג יד ואינו כמו מפרש הרי עלי נ' סלעים לבדק הבית [כט]: **הוא** והקדש שותפין בו'. פי' בקונטרס דגבי הקדש נקט שותפות לומר שהוא והקדש חולקין דמקדיש בעין יפה מקדיש אבל גבי מכירה שייך [ל] דמשמנין לשון שומא כלומר שישומו אותו אבר שמכר לאיזה מלאכה הוא ראוי ולפי שויה יטול: **והא** פרה וחמור דליתנהו בערכין ואינו נידון בכבודו. וכל שכן כשמקדיש [לא] הגוף [לב] דפשטה קדושה בכולה: **הא** לא קשיא הא בקדשי מזבח הא בקדשי בדק הבית. ברייתא בקדשי מזבח דאמר ראש חמור הקדש לדמי עולה ואינו נידון בכבודו דכי כתיב נפשות גבי ערכין כתיב דקדשי בדק הבית נינהו וכי אמרינן אנו דנידון בכבודו אפילו טומטום שנודר לדמיו לבדק הבית:

ימכר

עין משפט נר מצוה

מג א מיי' פ"א מהלכות ערכין הלכה כ:
מד ב מיי' פ"ה מהל' ערכין הלכה יז:
מה ג מיי' פכ"ז מהל' מכירה הלכה ח וע' בהשגות ובמ"מ טוש"ע ח"מ סימן רכ סעיף יב:
מו ד מיי' פ"ה מהלכות ערכין הלכה יז:
מז ה מיי' פכ"ז מהל' מכירה הלכה ח ועי' בהשגות ובמ"מ טוש"ע ח"מ סימן רכ סעיף יב:
מח ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף יג:

מוסף רש"י

נדר בערכך. איתקש ערכין לדמים, ומנוול ומוכה שחין אינן בדמים ונודרין את אחרים אבל לא נידרין, דאין שוין כלום (לעיל ב.). **ת"ל נפשות.** כל שהוא נפש (שם). **הזכר זכר ולא טומטום ואנדרוגינוס.** ה' יתירא קדריש (שבת קלו: בכורות מב. נדה כח:). **ואם נקבה.** דריש ואם יתירה (שבת שם ונדה שם). **תפשתה מרובה לא תפשתה.** כל מקום שתמצא שני דרכים, אחד תופש מרובה ואחד תופש מועט, טוב לך לתפוש את המועט, שאפילו היה לך לתפוש את המרובה ותתפוש את המועט תפיסתך תפיסה, שיש בכלל המרובה המועט, אבל אם תתפוש המרובה והיה לך לתפוש המועט נמצאת שתפשת שלא כדת (חגיגה יז. וכעי"ז בחולין קלח. בארוכה). **שקול הוא ויבואו כולם.** המדות שוות והי מינייהו מפקת, אי דרשת הא אנא דרשינא לאידך, הלכך יבואו שניהם (זבחים ד:). **שנידון בכבודו.** שאם העריך דבר שהנשמה תלויה בו, כגון שאמר ערך ראשי עלי, נותן ערך שלם, דכתיב גבי ערכין בערכך נפשות, דבתר נפש אזלינן (לקמן יח.) אם אמר ערך אבר שהנשמה תלויה בו עלי נותן דמי כולו ואם אמר ערך ידי עלי לא אמר כלום שאין ערך כתוב אלא לנפש. נידון בכבודו, האבר נידון לפי כבודו, שאם הנשמה תלויה בו נותן דמי כולו (ב"מ קיד.).

שינויי נוסחאות

א] בערכך כתיב כל (ש"מ), **ב]** בערכך כתיב כל (ש"מ), **ג]** ערך סתם [וכל"ל לקמן] (ש"מ), **ד]** קרא למאי אתא אמר [תיבות למה לי נמחק] (ש"מ), **ה]** תיבת דמי נמחק (ש"מ), **ו]** בדפו"ר ליתא תיבת כי, **ז]** אלא דאמר דמי (ש"מ), **ח]** אמר רבה לומר (ש"מ), **ט]** תיבות של פרה נמחק (ש"מ), **י]** אפי' אמר ראש (ש"מ), **יא]** קצוב בקרא (ש"מ), **יב]** הוא שפחות שבערכין הוא ג' (ש"מ), **יג]** ל"ל בערכך, **יד]** בדפו"ר ראשי, **טו]** אלא ראשה ולא מכר אלא ראשה (ש"מ), **טז]** לפלוגי זבניה לפלוגי אקדשיה (ש"מ), **יז]** חמור ופרה ליתנהו בערכין וקתני דאין נדון (ש"מ), **יח]** דהקדש ה"נ טומטום ואנדרוגינוס כיון דאינם בערכין אינו נדון בכבודו (ש"מ), **יט]** בקדשי מזבח (ש"מ), **כ]** וכי קאמר אנן דנדון (ש"מ), **כא]** נ"א דהתם באומר ערך דזכר והכא בסתם ערך, **כב]** דזכר והכא בסתם ערך דזכר ונקבה הוא הס"ד (ש"מ וכ"ה בצ"ק), **כג]** דכ"ף דבערכך (צ"ק), **כד]** ומייתורא דבית דריש (כ"ה בצ"ק) ואילו ערך לגופיה (ש"מ), **כה]** שקלים דמי ולא דמי לאומר ערכי עלי או ערך פלוני (ש"מ), **כו]** יודעין את שנותיו (ש"מ), **כז]** שאינו פחות מבן חדש וחייב ה' סלעים אפילו הכי נדון בהשג יד (ש"מ), **כח]** הכתוב הוא כיון שתלה הערך בנערך שידון [ותיבות גזירת הכתוב הוא נמחק] (ש"מ), **כט]** הבית אבל בערך סתם שלא תלה בשום אדם אין כאן גזירת הכתוב הס"ד (ש"מ), **ל]** שייך לישנא דמשמנין (ש"מ), **לא]** ס"א ראש נ"א הגוף דלא פשטה וגי' נ"ק הראש דליפשוט, **לב]** דפשטה. ס"א דלא פשטא קדושה (ש"מ).

מסורת הש"ס

א) [לעיל ב.], ב) [שבת קלו: נדה כח: בכורות מב.], ג) [חגיגה יז. וש"נ], ד) [נזיר נח: ב"ק ג. זבחים ד:], ה) [לקמן יח. ב"מ קיד.], ו) [תוס' פ"ג ה"ו], ז) תמורה יא: קדושין ז. [חולין סט:], ח) [ויקרא כז],

תורה אור השלם

1. וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: ויקרא כז ג
2. וְכָל עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה יִהְיֶה הַשָּׁקֶל: ויקרא כז כה
3. וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַייָ וְהֶעֱמִיד אֶת הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן: ויקרא כז יא

הגהות הב"ח

(א) גמ' אינו נידון בכבודו קמ"ל א"ל אביי: **(ב)** רש"י ד"ה כמפרש וכו' ויודע הוא זה שפחות שבערכין:

רבינו גרשום

לרבות **טומטום ואנדרוגינוס לדמים.** שנודרים ויכול אדם לומר דמיו עלי: **ת"ל והיה.** מן והיה מרבה ליה לדמים שיהא בדמים ומן ערכך הזכר ואם נקבה ממעט ליה מערכין: [**תפשת מרובה לא תפשת.** דאימא מועט: **תפשת מועט תפשת.** דאפי' אי איכא מאן דאמר מרובה תפשת דיש בכלל המרובה מועט ולא סתר דבריך]: **בהשג יד כתיב.** וכדאמרן לעיל: **ואלא קרא למה לי.** כיון דמן תפשת מועט שמעינן פחות שבערכין בערכך למה לי: **לומר שאינו נידון בהשג יד.** שאם אין לו אלא שקל שיתנהו ויהא פטור מכאן ואילך אלא חייב הוא בערך שלם משום דכמפרש שלשה שקלים דמי: [**ואיכא דאמרי.** כו': **פשיטא.** דהא ערך סתם קאמר וראוי לידון בהשג יד: מהו **דתימא** כו' כדבעינן למימר לקמן דאיצטריך למנוול ולמוכה שחין: **והא אפיקתיה.** לנפשות להנך לאין לי אלא אחד שהעריך אחד כו' ולאשה שהעריכה כו']: **הנך לא צריכי קרא דשקול הוא.** [ויבואו כולם]. כלומר דמהיכא דילפינן דאחד מעריך [אחד] מן איש כי יפליא [בערכך] הני נמי שקולים למילף נמי מהתם דמה לי אחד שהעריך אחד או אחד שהעריך מאה. דכי היכי דאחד שהעריך אחד קדיש ערכו הכי נמי קדיש ערך מאה וכי היכי דאיש מעריך אף אשה מעריכה דהשווה הכתוב אשה לאיש. ודבר שהנשמה תלויה בו נפיק מנפש ומת וגוסס נפקי מן והעמיד אייתר ליה נפשות למנוול ומוכה שחין: **לומר שנידון בכבודו של אבר.** שאם אמר דמי אבר אחד עלי נידון לפי חשיבות האבר אם הוא אבר שהנשמה תלויה בו נידון לפי כולו ואם לאו לא אמר כלום: **הוא והקדש שותפין בו.** כלומר הואיל וראשו הקדש והגוף שלו ואינו יכול לחלוק הראש מן הגוף שניהם שותפין בו ואינן יכולין למוכרו ולחלוק דמיו מפני חלק ההקדש שהרי יש בו מעילה: **משמנין ביניהן.** הואיל וחולין הוא מוכרין אותו וחולקין דמיו או יפדה האחד חלק חברו: **אין לו להקדש אלא ראשה.** הואיל ועשוי הוא למכור ראש של בהמה ולא הגוף בבית הקצבות: **ואין נידון בכבודו.** דלא הוי כוליה הקדש אע"ג דנשמה תלויה בו: **הא בקדשי מזבח כו'.** כלומר הא דאמר שניהן שותפין דאקדשיה [קדושת] מזבח: **והא** דאקדשיה בקדושת בדק הבית נידון **בכבודו** דהיינו דומיא דערכין דהוו קדושת בדק הבית:

שיטה מקובצת

רש"י ד"ה **משמנין כו' והכא משמנין** גליון. וי"ל דמשמנין ר"ל שישומו מלאכתו ושיעור שיעבוד לזה יעבוד לזה ושניהם משתמשין בו מה שאין כן גבי הקדש דאין ההדיוט יכול להשתמש בו אבל שותפות בעלמא הוא דאית ליה ומוכרין אותו וחולקין דמיו או יאמר אחד לחבירו גוד או אגוד. כך מצאתי בגליון ברש"י כ"י: **תוס' ד"ה וכמה פחות כו' וי"ל כו'.** ונ"ב וכן תירץ הרא"ש וז"ל דהתם מיירי באומר ערך זכר סתם אבל ערך סתם נותן בפחות שבנקבה ע"כ: **ד"ה קרי ביה ערך בערכך.** גליון. שני ייתורים הן אחד הכף ואחד הבית דמצי למכתב ערך וכתיב בערכך: ונ"ב וכן פי' הרא"ש ז"ל וז"ל קרי ביה ערך וכו' מדה"מ למכתב ערך וכתב ערכך ומבית דבערכך דרשי' דרשא אחריתי אבל מערך לא דרשי' מידי דלגופיה איצטריך. עכ"ל הרא"ש ז"ל: **בתד"ה לומר שאין נידון.** ונראה לפרש וכו'. נ"ב וכן תירץ הר"מ וז"ל כמפרש דמי כאומר להקדש ג' שקלים דאז ודאי אינו בהשג יד ולא דמי למעריך לפלוני דהתם גזרת הכתוב היא שיהא נידון בהשג יד, אבל זה אינו מעריך שדברה בו תורה אלא כאומר שלשה שקלים עלי דהתם ודאי אינו נידון בהשג יד, ע"כ בגליון: **ד"ה הוא והקדש כו' גבי מכירה שייך כו'.** והרא"ש ז"ל כתב וז"ל משמנין ביניהם פירש"י שמין כמה שוה ויחלקו דמיו וכתב דמיבעיא ליה אמאי נקט גבי הקדש שותפין וגבי חבירו משמנין, ונר' דגבי הקדש נקט שותפי' דיד הקדש על העליונה דמקדיש בעין יפה מקדיש וקדוש החצי אבל במכירה משמנין ויתן לפי מלאכה שעושה מראשו כגון אם הוא מלמד תינוקות או זמר עיקר מלאכתו מראשו ואם אומן בשאר מלאכות של יד או של רגל הכל לפי המלאכה, ולא נהירא כיון שאי אפשר לעשות שום מלאכה בלי הראש ע"כ יחלוקו, אלא אורחא דמילתא נקט כשיש לו חבר שייך למיתני משמנין ביניהן ובהקדש שאין לו חבר תנא הוא והקדש שותפין וממילא ידענא שילך אצל הגזבר ויעשה שומא ביניהם. ע"כ. וכתב הר"י ז"ל בגליון פ"ה דלהכי נקט גבי הקדש שותפין ובמכר משמנין לפי דיד הקדש בעליונה וחולקי' בשוה אבל במכר אין חולקי' בשוה אלא שמין אותו אבר לאיזו מלאכה ראוי ולפי אותו מלאכה יטול חלקו, וכי תימא מאי שנא משנים שהטילו לכיס זה מנה וזה מאתים דהשכר לאמצע ומוקי לה בפ' מי שהיה נשוי (כתובות צג:) בשור העומד לחרישה וי"ל דהתם דלא הקפידו זה לזה אמרי' הכי אבל הכא מוכר בעין רעה מוכר. ע"כ:

רגלה של זו עולה יכול תהא כולה עולה תלמוד לומר 1כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קדש ממנו קודש ולא כולה קודש יכול תצא לחולין ת"ל יהיה בהווייתה תהא הא כיצד [א]תמכר לצורכי עולות ודמיה חולין חוץ מדמי אותו אבר שבה דברי ר"מ א] רבי יהודה ורבי יוסי ור"ש אומרים מנין [ב]לאומר רגלה של זו עולה שכולה עולה תלמוד לומר כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קדש לרבות את כולה ואפילו למ"ד אין כולה עולה הני מילי דאקדיש דבר שאין הנשמה תלויה בו [ב]אבל דבר שהנשמה תלויה בו קדשה כולה ב] (אלא) לא קשיא הא בקדושת הגוף הא בקדושת דמים והא מר הוא דאמר ג] [ג]מקדיש זכר לדמיו קדוש קדושת הגוף לא קשיא הא [ג]דאקדיש כולה הא דאקדיש חד אבר חד אבר נמי איבעויי איבעיא ד] לן דבעי [ג]רבה הקדיש אבר לדמיו מהו כי איבעי לן בתם הכא בבעל מום דומיא דחמור בעל מום נמי איבעויי איבעיא ה] לן דבעי רבה [ד]דמי ראשי לגבי מזבח מהו כי אבעיא לן מקמי דאשמעה להא מתניתא השתא ו] דשמעה הא מתניתא לא מיבעיא לן גופא בעי רבה דמי ראשי לגבי מזבח מהו נידון בכבודו או אינו נידון בכבודו לא אשכחן בדמים דאינו נידון בכבודו או דלמא לא אשכחן לגבי מזבח דנידון בכבודו תיקו בעי רבא [ה]ערכי עלי לגבי מזבח מהו נידון בהשג יד או אין נידון בהשג יד לא אשכחן בערכין דאין נידון בהשג יד או דלמא לא אשכחן לגבי מזבח ז] דמיפריק אלא בשווי תיקו בעי רב אשי [ו]הקדיש שדה אחוזה לגבי מזבח מהו מי אמרינן לא אשכחן שדה אחוזה דמיפרקא אלא בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף או דלמא לא אשכחן לגבי מזבח דמיפריק אלא בשווי תיקו: **מתני'** [ז]פחות מבן חדש נידר אבל לא נערך: **גמ'** ת"ר [ד]המעריך פחות מבן חדש ר"מ אומר נותן דמיו וחכמים אומרים לא אמר כלום במאי קמיפלגי [ה]ר"מ סבר אין אדם מוציא דבריו לבטלה יודע שאין ערכין לפחות מבן חדש וגמר ואמר לשם דמים ורבנן סברי אדם מוציא דבריו לבטלה כמאן אזלא הא [ו]דאמר רב גידל א"ר האומר ערך כלי ח] עלי נותן דמים כר"מ [ז]פשיטא דכר"מ אתיא מהו דתימא אפילו כרבנן התם הוא דטעי סבר כי היכי דאיכא ערכין לבן חודש איכא נמי לפחות מבן חודש אבל הכא דליכא למיטעי ודאי אדם יודע [ח]שאין ערך לכלי וגמר ואמר לשם דמים קמשמע לן ולרבי

תימכר ט] **לצורכי עולה ודמיה חולין.** דהא לא אקדיש גופה: **חוץ מדמי אבר** י]. שלא יקבל דמה כיון דנחתא ליה קדושת הגוף אינו רשאי למוכרה ואם מכרה אינה מכורה שהרי עולתו היא וכיון דלא נפקא לחולין דתמימה היא אין קדושה חלה על מעות האבר הלכך אינה מכורה. וא"ת נמצא לוקח זה מקריב עולה חסירה אבר שאין אבר זה שלו הא פרכי' לה בפ"ק דתמורה (דף יא:) ומשנינן לה כגון דאמר הרי עלי עולה בחייה: **ואפילו למ"ד כו'.** הכי אוקימנא בשילהי פ"ק דתמורה (דף יא:) דלא פליגי ר"מ ורבי יהודה אלא בדבר שאין הנשמה תלויה בו כגון מן הארכובה ולמטה: ה"ג **לא קשיא** ולא גרסי' **אלא: הא בקדושת הגוף.** הא דקתני פשטה קדושה בכולה כגון דאקדשה קדושת הגוף דאמר ראש בהמה זו אקריב עולה ובריית' דלעיל [ד:] דאין לקדשי מזבח אלא ראשה של פרה כגון דאקדשה לדמים דאמר ראש בהמה זו עלי לדמי עולה דומיא דעבד וחמור דלא שייכא בהו קדושת הגוף להקרבה: **והא מר הוא דאמר.** בפ"ק דתמורה (דף יא:) הקדיש זכר איל דחזי לעולה ואקדשיה לדמי עולה קדוש קדושת הגוף והוא עצמו יקרב עולה דמיגו דנחתא ליה קדושת דמים נחתא ליה קדושת הגוף הואיל והוא חזי לגופיה ה"נ כי אמר ראש פרה לדמי עולה תיקדש לגופה יא] (הוא) הואיל והיא חזיא תפשוט קדושה בכולה: **הא דאקדיש כוליה.** לדמיו קדוש קדושת הגוף דליכא אלא חד מיגו: **הא דאקדיש חד אבר.** כגון הכא דאמר ראש פרה לדמי עולה לא יב] אמרינן מיגו דקדיש חד אבר קדשה נמי כולה ומיגו דנחתא ליה קדושת דמים נחתא ליה קדושת הגוף דתרי מיגו לא אמרינן יחד: **אבר נמי איבעויי איבעיא ליה למר.** בשילהי פ"ק דתמורה (דף יא:): **הקדיש אבר לדמיו מהו.** שתקדש כל הבהמה לגופה מי אמרי' מיגו דקדיש חד אבר לדמי' קדיש לגופיה ומיגו דקדיש חד אבר קדשה כולה א"ד תרי מיגו לא אמרינן ואם איתא תפשוט ליה למר מהא ברייתא דלא דהא קתני אין להקדש אלא ראשה ואוקמת לה בקדשי מזבח ודקאמר לדמי: **בתם.** דאיכא למימר דתיחות ליה קדושת הגוף דהא חזי להקרבה ובריית' דפשיטא ליה דלא קדשה כולה בבעל מום קא איירי דומיא דעבד וחמור דלא חזו לגופייהו: **דמי ראשי למזבח** יג] **מי נידון בכבודו או אין נידון בכבודו.** ויהיב פלגא דמים והרי אין לך בעל מום למזבח גדול מזה שהוא אדם וקא מיבעיא ליה ואמאי תיפשוט ליה מההיא דאין נידון: **מי אמרי' לא אשכחן.** נדר בשום דוכתא דאין נידון בכבודו א"ד לא אשכחן לגבי מזבח כו': **נידון בהשג יד.** גבי נדר ונדבה כי האי: **הקדיש שדה אחוזה.** לדמי עולה: **מהו.** היכי פריק ליה אי בעי למיפרקיה דהא פשיטא לן אי אקדשיה לבדק הבית הוה פריק בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף דגזירת הכתוב הוא ואפילו היא שוה אלף זוז יד]: **שדה אחוזה דמיפרקא.** דהא לא אשכחן שדה אחוזה אלא לבדק הבית דסתם הקדישות לבדק הבית הלכך כי פריש לה למזבח לא פריק לה נמי אלא בהכי או דלמא לא אשכחן למזבח טו] אלא בשויו דהא לא אשכחן קראי (א) למזבח אלא בבהמות והנהו ודאי לא נתנה תורה קצבה לפדיונן אם הוממו והכא נמי אמר שהרי דמים כל דהו יש לו: **אבל לא נערך.** שלא נאמר בפרשה [ויקרא כז] אלא מבן חודש ומעלה: **גמ' נותן דמיו.** כמה שהוא נמכר בשוק: **כר"מ.** דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה ואדם יודע דאין ערך לכלי דנפשות כתיב [שם] וגמר ואמר לשם דמים: **פשיטא דכר"מ.** ל"ל למימר כמאן אזלא הא: **התם.** גבי פחות מבן חדש פטרי רבנן משום דאיכא למימר אפילו אין אדם מוציא דבריו לבטלה הני מילי היכא דהוא יודע שדבריו בטילין אבל זה סבור היה שיש ערך לפחות מבן חדש כבן חדש והרי אין לו ונמצא הקדש טעות ודמים לא קאמר דליתיב דמי אבל גבי כלי ליחייב קמ"ל דר"מ היא ולא רבנן דטעמייהו דרבנן משום דאדם מוציא דבריו לבטלה ואפילו הוא יודע שדבריו טז] זה בטילין:

ימכר לצרכי עולה. וא"ת וכי לוקח זה מקריב עולה חסירה אבר שאין אבר זה שלו הא פרכינן (ב) פ"ק דתמורה (דף יא:) ומשני כגון דאמר הרי עלי עולה בחייה כלומר כמו שיכול לחיות ואע"פ שנחתך רגלה מן הארכובה ולמטה יז] והא דלא קא משני כגון דאמר רגלה של זו עולה לפטור עולתו של פלוני יח] כמ"ד פ"ק דחולין (דף כג:) יט] הרי עלי לחם לפטור תודתו של פלוני י"ל דלא נקט לה אלא על לשון מימרא דאמורא אבל לשון הברייתא לא מישתמע הכי: **והא** מר הוא דאמר הקדיש זכר לדמיו. מכאן משמע דגרסי' רבה שלא (ג) יאמר אביי מר לרבא חבירו אע"ג דאשכחנא דאמר רב יוסף לאביי תלמידו מר דגברא רבה הוא ידע מאי קאמינא בזבחים פ' קדשי קדשים (דף סג.) התם שאני שהבין אביי מה שלא הבינו אחרים: **דבעי** רבה דמי ראשי לגבי מזבח כו' תיקו. היינו מקמי דלשמעה מתני' דלעיל כדמסקינן: כ] (**בעי** רבה דמי ראשי כא] למזבח.) צריך עיון אמאי לא נקט ערך ראשי לגבי מזבח כמו בבעיא דבסמוך: **בעי** רבא ערכי עלי לגבי מזבח. אי רבה גרסי' בכולן יש לפרש באם תמצא לומר כדלעיל: **אדם** יודע שאין ערך לפחות מבן חדש. ואפילו אינו יודע מ"מ דעתו ע"פ שתקנו חכמים הלשון וא"ת מאי שנא מדאמר פרק תמיד נשחט (פסחים דף סג.) המתכוין לומר תרומה ואמר מעשר מעשר ואמר תרומה לא אמר כלום ויש לומר דלא אמר כלום ממה שמוציא בפיו אבל מה שבלבו הוי קיים ועוד יש לומר דהתם שאני שמה שאמר בפיו אינו רוצה ובמה כב] שאמר בלבו טעה: יכול

מט א ב מיי' פט"ו מהלכות מעה"ק הלכה ג:
נ ג מיי' פ"ה מהלכות ערכין הלכה יד:
נא ד מיי' שם הלכה יז:
נב ה ו מיי' שם הל' יט:
נג ז מיי' פ"א מהל' ערכין הלכה ט:
נד ח מיי' שם הלכה ג:

מוסף רש"י

יכול תצא לחולין. בפדיון שיפדה אותו אבר (חולין סט.). **ת"ל יהיה.** יהיה קדש ההוא אבר, וכיון דההוא אבר הוי קדוש תו לא מצי למשחט ההיא בהמה לשם חולין, אלא תמכר כולה חוץ מדמי אותו אבר שבה, דדמי אותו אבר לא יטול שהרי הקדישו ואינו יכול למוכרו (תמורה יא:). **חוץ מדמי אותו אבר.** וממנו לא יטול הדמים לפי שאינו שלו, ובתמורה (שם) פריך והא קמייתי אותו שקנאה עולה מחוסרת אבר, והוא היה מחוייב עולה (חולין סט:). **לרבות את כולה.** דה"ל למיכתב כל אשר יתן ממנו לה' קדש, ומדכתיב יהיה ריבויא הוא דאפילו לא נתן לה' אלא ממנו, דהיינו מקצתה, יהיה קדש כולה (שם). **מקדיש זכר.** איל, **לדמיו.** שימכרנו ויביא בדמיו עולה (בכורות יד: תמורה יא:) או אשם (תמורה יט:) ולהכי נקט רבא זכר, דבעולה איירי רבא ונקבה לא חזיא לעולה וליכא למימר קדשה קדושת הגוף (שם יא:) או: להכי נקט זכר דחזי לעולה משום דרוצה דמייתו קרבן עולה מייתו (בכורות יד:). **קדוש קדושת הגוף.** הוא עצמו קדוש קדושת הגוף ויקרב עולה (שם) מיגו דנחתא ליה קדושת דמים נחתא ליה קדושת הגוף, וכיון דאיהו גופיה חזי להקרבה קרב (תמורה יט:) ואינו יכול למוכרו הואיל והוא גופיה חזיא לעולה (שם יא:) מאחר שהקדישו והוא עצמו ראוי להקרבה אינו יוצא מידי מזבח (שבועות יא.). **המעריך פחות מבן חדש.** אמר על פחות מבן חדש ערכו עלי, והתורה לא נתנו לו ערך, דגבי ערכין כתיב (ויקרא כז) ואם מבן חדש וגו', **ר"מ אומר נותן דמיו.** כמה שהוא נמכר בשוק, דקסבר אין אדם מוציא דבריו לבטלה ויודע שאין ערך לפחות מבן חדש וגמר ואמר לשם דמים (סנהדרין פח.). **האומר ערך כלי זה עלי.** ערך לא שייך גבי כלים אלא באדם ונותן לפי שניו כמו שכתוב בפרשה, **נותן דמיו.** כמו שהוא שוה, דיודע הוא שאין לומר לשון ערך לכלי ואין ערכו קצוב וגמר ואמר לשם דמים, דאין אדם מוציא דבריו לבטלה (סנהדרין יד: טו.).

שיטה מקובצת

תוס' ד"ה בעי רבא כו' דלעיל. גליון. את"ל בדמי ראשי לגבי מזבח דאינו נדון בכבודו משום דבהקדש לא אשכחן נידון בכבודו אבל ערכי עלי לגבי מזבח כיון שהזכיר לשון ערך נידון בכבודו או דלמא כל לגבי מזבח אינו נידון בכבודו ואת"ל כל לגבי מזבח אינו נידון בכבודו מקדיש שדה אחוזה למזבח מהו מי מדמינן פדיונה כמקדיש לבדק הבית או דילמא כל לגבי מזבח נפדה בשויה. הרא"ש ז"ל: ונ"ב וז"ל הרא"ש ז"ל ואפי' אם הוא אומר שיודע לא אזלינן בתר אמירתו אלא במה שחכמים דנין את לשונו ע"כ: **תוד"ה אדם וכו'. ובמה שאמר בלבו טעה.** אבל הכא פיו ולבו שוין אלא שהוציא דמים בלשון ערך וסבור שעולין לסגנון אחד. הרא"ש ז"ל:

א) [קדושין ז.], ב) [תמורה יא: יט: שבועות יא. ע"ש בכורות יד: ושם איתא הקדיש], ג) [תמורה יא: ע"ש], ד) סנהדרין פח., ה) תמורה כז: [לקמן כ. כתובות נח: נזיר ט. גיטין לט.], ו) סנהדרין יד: לקמן כ., ז) [ע' תוספות סנהדרין טו. ד"ה האומר],

תורה אור השלם

1. וְאִם בְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַייָ כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַייָ יִהְיֶה קֹּדֶשׁ:
ויקרא כז ט

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שדה וכו' לא אשכחן קרבי למזבח: **(ב)** תוס' ד"ה ימכר וכו' פרכינן לה פ"ק: **(ג)** ד"ה והא וכו' שלא יאמר אביי:

שינויי נוסחאות

א] צ"ל ורבי יהודה רבי יוסי וכן איתא ומוכרח בחולין סט:, **ב]** תיבת אלא נמחק (ש"מ), **ג]** דאמר הקדיש זכר (ש"מ), **ד]** איבעיא לך דבעי (ש"מ), **ה]** איבעיא לך דבעי (ש"מ), **ו]** השתא דשמעתה להא (ש"מ), **ז]** מזבח נדון בהשג יד תיקו [ותיבות דמיפריק אלא בשויו נמחק] (ש"מ), **ח]** כלי זה עלי נותן דמיה כר"מ (ש"מ), **ט]** לצריכי עולה ודמיה (ש"מ), **י]** אבר שבה שלא יקבל דמה דכיון דנחתא (ש"מ), **יא]** יעב"ץ מ"ז, **יב]** לא קדשה בהמה כולה לגופה דהוו להו תרי מיגו דנימא דמיגו דנחית אבר לקדושת דמים נחית ליה נמי קדושת הגוף ומיגו דקדיש חד אבר קדשה נמי כולה ותרי מגו לא אמרינן הס"ד [והשאר נמחק] (ש"מ), **יג]** למזבח מהו מי כו' פלגא דמיו והרי (ש"מ), **יד]** זוז ואפילו אין שוה אלא דינר אי בעי למפרקא לא פריק לה אלא הכי הכא מאי מי אמרינן לא אשכחן שדה אחוזה כו' [והד"א] (ש"מ), **טו]** למזבח דמיפרק אלא (ש"מ), **טז]** תיבת זה נמחק (ש"מ), **יז]** ולמטה יכולה לחיות והא (ש"מ), **יח]** נ"א כדאמרינן, **יט]** לא צריכא דאמר הרי עלי חלה וכו' כל"ל (צ"ק), **כ]** צ"ק מ"ז וגורס הכל ד"א, **כא]** דמי ראשי לגבי מזבח (ש"מ), **כב]** ובמה שחשב בלבו טעה [תיבת שאמר נמחק]. (ש"מ),

רבינו גרשום

יכול תצא. שאר הבהמה לחולין: **בהוייתה תהא.** בקדושתה תהא: **חוץ מדמי אותו אבר שבה.** שהקדיש שדמיו יהא קדוש: **הא בקדושת הגוף הא בקדושת דמים.** אי אקדשיה לראש בהמה בקדושת דמים למזבח שימכר ויקח בדמיו קרבן למזבח ודאי אין לו אלא ראשה דאפשר למכור הראש לבדו. אבל אי אקדשיה קדושת הגוף [ליקרב הוא עצמו למזבח הואיל ואי אפשר לחלוק הראש מן הגוף] פשטה קדושה בכולה דאי אפשר לשחוט הראש לשם עולה והגוף לשם חולין דהא אין שוחטין חולין בעזרה: [**והא מר הוא דאמר.** רבא במסכת תמורה **הקדיש זכר** לדמיו שאמר דמי זכר זה עולה קדוש **קדושת הגוף** זכר עצמו קדוש הואיל וראוי למזבח הכא נמי הואיל וראויה האי פרה לקדשי מזבח כיון דאקדשה קדושת דמים תהא קדושת מזבח ותפשוט קדושה בכולה: **הא דאקדשה כולה.** לקדושת דמים קדשה קדושת הגוף: **הא דאקדיש חד אבר.** לקדושת דמים לא קדיש קדושת הגוף: **מהו.** מי קדש קדושת דמים או קדושת הגוף דומיא דחמור דלא קרב למזבח: **דמי ראשי לגבי מזבח.** אין לך בעל מום לגבי מזבח יותר מאדם]: **מקמי דאשמעה להאי מתניתא.** ראש חמור: **נידון בכבודו.** דאבר ויהיב דמי כוליה גופיה למזבח: **לא אשכחן.** דקדוש בערכין דאין נידון בכבודו או דלמא לא אשכחן בעל מום לגבי מזבח דנידון בכבודו וכדתרצינן (התם) [הכא] בבעל מום דומיא דחמור: [**נידון בהשג יד.** כדאמרן לעיל]: **נותן דמיו.** שוויו: [**האומר ערך כלי עלי.** דאין ערך לכלי מן התורה. נותן דמיו. **כר' מאיר** דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה: **פשיטא.** מאי דסבירא ליה בערך פחות מבן חדש סבירא ליה בערך כלי:

ולרבי מאיר למאי איצטריך מהו דתימא טעמא דרבי מאיר התם דגזר פחות מבן חודש אטו בן חודש אבל הכא דליכא למיגזר אימא לא קמ"ל טעמא דרבי מאיר דאין אדם מוציא דבריו לבטלה לא שנא הכא ול"ש הכא כמאן אזלא הא דאמר רבה בר [א] יוסף אמר רב ואמרי לה אמר רב ייבא בר יוסי אמר רב המקדיש בהמת חבירו נותן דמיה כמאן כרבי מאיר הא אמרה רב חדא זימנא דאמר רב גידל אמר רב האומר ערך כלי [ב] עלי נותן דמיו מהו דתימא התם הוא דיודע שאין ערך לכלי וגמר ואמר לשם דמים אבל בהמה דבת מיקדש היא איכא למימר דהכי קאמר אי אמינא [ג] לה למרה מזבין לה ניהלי תיקדוש [ד] לה מהשתא ואקרבה אבל דמי לא קאמר קמ"ל אמר [ה] רב אשי והוא דאמר עלי אבל אמר הרי זו לא: **מתני'** [א]עובד כוכבים רבי מאיר אומר [א]נערך אבל לא מעריך רבי יהודה אומר מעריך אבל לא נערך וזה וזה מודים [ב]שנודרין ונידרין: **גמ'** [ג]ת"ר בני ישראל מעריכין ואין[ג] העובדי כוכבים מעריכין יכול לא יהו נערכין תלמוד לומר [1]איש דברי ר' מאיר אמר רבי מאיר וכי מאחר שמקרא אחד מרבה ומקרא אחד ממעט מפני מה אני אומר [ו] נערך ולא מעריך מפני [ד]שריבה הכתוב בנערכין יותר מבמעריכין שהרי חרש שוטה וקטן נערך אבל לא מעריכין רבי יהודה אומר בני ישראל נערכין ואין העובדי כוכבים נערכין יכול לא יהו מעריכין תלמוד לומר איש אמר רבי יהודה וכי מאחר שמקרא אחד מרבה ומקרא אחד ממעט מפני מה אני אומר עובד כוכבים מעריך ולא נערך מפני שריבה הכתוב במעריכין יותר מבנערכין שהרי טומטום ואנדרוגינוס מעריכין אבל לא נערכין אמר רבא הלכתיה דרבי מאיר מסתברא טעמיה לא מסתברא טעמא דרבי יהודה מסתברא הלכתיה לא מסתברא הלכתיה דרבי מאיר מסתברא דכתיב [ג][2]לא לכם ולנו לבנות [ז] (את) בית [ח] אלהינו טעמיה לא מסתברא דקא מייתי ליה מחרש שוטה וקטן שאני חרש שוטה וקטן[ה] דלאו בני דעה נינהו טעמא דרבי יהודה מסתברא דקא מייתי ליה מטומטום ואנדרוגינוס דאף על גב דבני דעה נינהו מעטינהו רחמנא הלכתיה לא מסתברא דכתיב לא לכם ולנו לבנות (את) בית [ט] אלהינו ורבי יהודה האי לא לכם ולנו מאי עביד ליה אמר רב חסדא אמר אבימי וערכו [ד]נגנז אלא מעתה לא ימעלו בו [י] דתנן [יא] [ו]חמש חטאות המתות ומעות ההולכות לים המלח [ה]לא נהנין ולא מועלין אלמה תניא גבי קדשי עובדי כוכבים [ו]במה דברים אמורים בקדשי מזבח אבל בקדשי בדק הבית מועלין בהן אלא אמר רבא משום רפיון ידים הוא דכתיב [3]ויהי עם הארץ [יב] מרפין ידי עם יהודה ומבהלים אותם לבנות:

תנא

רש"י

ולרבי מאיר למאי איצטריך. הואיל ורב אליבא דר"מ אמר ולא לרבנן למאי איצטריך למימר דנותן דמיו פשיטא [יג] התם דאיכא למימר דטעה ולא אמר לשם דמים אלא סבור שיש לו ערך מחייב רבי מאיר הכא דודאי יודע שאין ערך לכלי לא כ"ש: **נותן דמיה.** דאדם יודע שאין הקדש חל על דבר שאינו שלו וגמר ואמר לשם דמים: **תיקדוש מהשתא ואקריבה.** כשאקננה ולהקדיש גופה נתכוין דטעה בהכי אבל דמי לא קאמר הלכך לא ליתיב מידי דהא אין הקדישו חל על גופה ולדמים לא נתכוין: **קא משמע לן.** דלא אמרי' דטעה אלא ודאי יודע שאין הקדישו חל על גופה ולדמים נתכוין: **והוא דאמר עלי.** (א) דמי בהמת חבירי זו עלי להקריב נותן דמים דבהמה גופה לא קאמר אבל דמיה קיבל עליו: **אבל אמר זו.** ולא אמר עלי אלא אמר הרי בהמה זו עולה לא אמר כלום: **מתני' עובד כוכבים נערך.** אם אמר ישראל ערכו עלי נותן ערכו כפי שנים של עובד כוכבים: **אבל לא מעריך.** אבל אם אמר העובד כוכבים ערכי עלי או ערך אחרים עלי לא אמר כלום: **ר' יהודה אומר מעריך.** אם אמר על ישראל ערכו עלי: **אבל לא נערך.** שאם אמר ערכי עלי אין לו ערך או אם אמר ישראל ערך עובד כוכבים זה עלי לא אמר כלום: **גמ' איש.** משמע כל דהו: **הלכתיה דר"מ מסתבר.** דאין העובדי כוכבים מעריכין: **וטעמיה לא מסתבר.** דיליף טעמא מחרש שוטה וקטן ואיכא למיפרך התם משום דלאו בני דעה נינהו דהא אין נודרין נמי ואין מקדישין אבל עובד כוכבים דנודר ומקדיש דהא ר"מ מודה דנודר ונידר אימא נמי דמעריך אי לאו דהאי קרא דלא לכם ולנו דכתיב בספר עזרא שהיו עובדי כוכבים מתנדבין ורוצין לסייען בבנין בית שני ואמר להם נחמיה בן חכליה לא לכם ולנו לבנות כי אם לנו לבדנו: **טעמיה דר' יהודה מסתבר.** דודאי מסתבר טפי לאוקמא מיעוטא דממעיט קרא בנערכין ורידויא במעריכין דהא טומטום ואנדרוגינוס דבני דעה נינהו כעובדי כוכבים ומעריכין ולא נערכין דממעטינהו קרא דכתיב הזכר (ה) מריבויא דה"י דרשינן [ד:] זכר ודאי ולא טומטום ואנדרוגינוס: **והלכתיה לא מסתבר.** דודאי אין מעריך משום דערכין לבדק הבית וקרא כתיב לא לכם ולנו לבנות: **אמר אבימי.** הא דאמר רבי יהודה מעריכין לאו משום [יד] דליתיה לבדק הבית דהא כתיב לא לכם ולנו אלא קדוש ונגנז לאסור בהנאה: **אלא מעתה.** הואיל ולאיבוד אזיל לא ימעלו בו דמיתהני [טו] מיניה לא ניחייב קרבן מעילה דהא תנן (ב) חטאות המתות הני [טז] חטאות דאמרי' בתמורה [כא:] ולד חטאת ותמורת חטאת כו': **ומעות ההולכות לים המלח.** דהוו כחטאת [יז] שמתו בעליה דאזלא למיתה ואם נהנה אדם מהם אינו חייב קרבן דלא קרינא ביה מקדשי ה' (ויקרא ה) הואיל ולאיבוד אזלי: **ואילו גבי קדשי עובדי כוכבים תניא.** בשחיטת קדשים בפ' ב"ש (זבחים מה.): **במה דברים אמורים.** דאין מועלין בקדשי עובדי כוכבים היינו בקדשי מזבח משום דגמרינן (ג) מעילה חטא חטא מתרומה מה תרומה אין מיתה נוהגת אלא בתרומת ישראל דבהדיא כתיב (ויקרא כב) ולא יחללו את קדשי בני ישראל אף מעילה אינה נוהגת אלא בקדשי ישראל: **אבל קדשי.** עובדי כוכבים של בדק הבית מועלין בהן. ומפרש התם [זבחים מה.] מאי טעמא דכי גמרה מעילה חטא חטא מתרומה דומיא דתרומה דקדושת הגוף אבל קדושת דמים לא גמרינן מינה וטעם זה מצאתי מפורש בזבחים והוא עיקר שהרי בפירוש נשנה שם. ומפי המורה שמעתי בקדשי מזבח דעובדי כוכבים אין מועלין בהם משום דמצינו חילוק בין קדשי מזבח דעובדי כוכבים לקדשי מזבח דישראל שאין חייבין עליהן משום פיגול נותר וטמא כדאמרינן בשמעתא קמייתא דתמורה (דף ג:) אבל בקדשי בדק הבית דעובדי כוכבים לא מצינו חילוק הלכך מועלין בהן זה שמעתי וראשון עיקר. קתני מיהא מועלין בהן אלמא אינו נגנז מדשייכא ביה מעילה: **אלא אמר רבא.** ודאי לבדק הבית אתי ובימי עזרא היינו טעמא דשלחו [יח] להם לא לכם ולנו: **משום רפיון ידים.** משום שלא היו מתכוונים לטובה אלא שיסמכו גם עליהם וישמעו לעצתם והם יאחרו הבנין עד שיסיבו את לב כורש שלא לבנותו:

בתחילה

תוספות

יכול לא יהו נערכין ת"ל איש. ואע"ג דאיש במעריך כתיב תרתי איש כתיבי ואם אינו ענין למעריך תנהו לענין נערך וא"ת הא ממעטינן מאיש דהכא עובדי כוכבים גבי תמורה בפ"ק דתמורה (דף ג.) וי"ל דבפרק ב"ש במסכת זבחים (דף מה.) איכא דרשא אחריתי למעוטי עובדי כוכבים [יט] דתמורה ועלה סמיך וילפינן ממעשר בהמה חובה שאין קבועה לה זמן וישראל מייתו ועובדי כוכבים לא מייתו: **שאני** חרש שוטה וקטן דלאו בני דעה נינהו. ור"מ דיליף מינייהו סבירא ליה קלת הן שוין הואיל ונערכין ואע"פ [כ] שלא [כא] מעריכין הכי נמי אית ליה למימר בעובדי כוכבים: **אלא** מעתה לא ימעלו בו. לרבי יהודה אלמה תניא אבל בקדשי בדק הבית מועלין בו ואמאן תרמייה דהא ודאי כרבי מאיר לא מיתוקמא דהא קא נסיב להלכתיה מלא לכם ולנו אלמא דאין עובדי כוכבים מקדישין לבדק הבית כלל וכר' יהודה [כב] מיהא לא [כג] אתיא [כד] דליכא לפרושי דלמסקנא משום רפיון ידים מיתוקמא שפיר כרבי מאיר דהא ליתא דרבי מאיר לא סבר האי טעמא דאם כן מנא ליה הלכתא דאין העובדי כוכבים מעריכין מקרא דלא לכם ולנו וי"ע כיון דלרבי מאיר אין עובדי כוכבים מתנדבין לבדק הבית היכי תנן זה וזה מודים שנודרים הא עובדי כוכבים לא נודרין לבדק הבית לרבי מאיר ודוחק לפרש דנודרין קאמר למזבח דלכאורה מתני' דומיא דערכין דמיירי לבדק הבית [כה] (ט) ושמא טוב לפרש דרבא הדר ביה למסקנא זו מהא דאמר מעיקרא דהלכתא כרבי מאיר מקרא דלא לכם ולנו:

תני

עין משפט נר מצוה

נה א מיי' פ"א מהלכות ערכין הלכה ו וע' בהשגות ובכ"מ ובל"מ ובנה"ז:
נו ב ג מיי' שם הל' יא עיין במ"ל:
נז ד מיי' שם הלכה יב:
נח ה מיי' פ"ג מהלכות מעילה הלכה ז:
נט ו מיי' פ"ה שם הלכה טו:

תורה אור השלם

1. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יַפְלִא נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת לַייָ: ויקרא כז ב
2. וַיֹּאמֶר לָהֶם זְרֻבָּבֶל וְיֵשׁוּעַ וּשְׁאָר רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְיִשְׂרָאֵל לֹא לָכֶם וָלָנוּ לִבְנוֹת בַּיִת לֵאלֹהֵינוּ כִּי אֲנַחְנוּ יַחַד נִבְנֶה לַייָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּנוּ הַמֶּלֶךְ כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרָס: עזרא ד ג
3. וַיְהִי עַם הָאָרֶץ מְרַפִּים יְדֵי עַם יְהוּדָה וּמְבַהֲלִים אוֹתָם לִבְנוֹת: עזרא ד ד

שינויי נוסחאות

א] בר יוסי אמר (ש"מ), ב] כלי זה עלי (ש"מ), ג] אמינא ליה למרה (ש"מ), ד] תיקדוש מהשתא ואקרבה כצ"ל (ש"מ), ה] אמר מר בר רב אשי והוא דאמר עלי אבל אמר זו לא כצ"ל (ש"מ), ו] אומר עובד כוכבים נערך (ש"מ), ז] לבנות בית לאלהינו [תיבת את נמחק] (ש"מ), ח] נ"ל לאלהינו, ט] נ"ל לאלהינו, י] נ"ל דתניא, יא] תיבת חמש נמחק (ש"מ), יב] הארץ מרפים ידי (ש"מ), יג] פשיטא השתא התם (ש"מ), יד] בדפ"ר לית' ונ"ל דליתיב, טו] ודמיתהני (צ"ק), טז] הני חמש חטאות (ש"מ), יז] כחטאת שנתכפרו בעליה [ותיבת שמתו נמחק] (ש"מ), יח] דאמרו רס"ס, יט] עובדי כוכבים מתמורה ועלה סמיך דילפינן ממעשר בהמה דהוי חובה (ש"מ), כ] ואע"פ ס"א כן אמרו שלא כא] אין מעריך לא שייכא למיכתב (ש"מ), כב] נ"א נמי, כג] נ"ק מחק לא, כד] לא אתיא וליכא לפרושי (ש"מ),

שיטה מקובצת

מהו דתימא טעמא דר"מ התם דגזר פחות מבן חודש וכו'. וקשה אכתי איכא מימרא שלישית לקמן בפרק האומר משקלי עלי (כ.) אהא דתנן האומר ערך כלי זה עלי אמר רב גידל אמר רב ונותן דמים ופריך והא אמר רב גידל חדא זימנא וכו' וקא עביד צריכותא ומאי איצטריך כיון דלא גזר הכא פחות מבן חודש אטו בן חודש דדמי לגמגז טפי כ"ש דלא גזר אבר שאין הנשמה תלויה בו אטו ראשו ולבו וי"ל אי אשמעינן הך דהכא הוה אמינא טעמא הכא דכ"ע ידעי דאין ערך לפחות מבן חודש דזיל קרי בי רב הוא ולא נכתב ערך אלא לבן חודש ומעלה הילכך אמרי' דגמר ואמר לשם דמים אבל בערך אברים לא כתי' בהדיא שיש חילוק בין אבר שהנשמה תלויה בו לאבר שאין הנשמה תלויה בו הוה יכול למטעי דשייך ערך בזה כמו בזה וגמר ואמר לשם (דמים) [ערך] קמ"ל וקשה דהכא אמרי' דרב סבר כרבי מאיר ובגיטין (לח: ועיי"ש לט. תוד"ה הא מני) אמרינן אתמר אמר רבה אמר רב המקדיש עבדו יצא לחירות ופריך והתניא המקדיש עבדו כו' ומשני הא מני ר"מ היא דאמר אין אדם מוציא וכו' ורב דאמר כרבנן וי"ל דרב ודאי סבר כרבנן כדמוכח התם בגיטין ורב אליבא דר"מ קאמר הכא ועי"ל דרב גידל סבר כרב יוסף דהתם דאמר משמיה דרב המפקיר עבדו יצא לחירות וקאמר התם מ"ד מפקיר אבל מקדיש לא. הרא"ש ז"ל: תוס' ד"ה יכול לא יהו. נ"ב וז"ל הרא"ש ז"ל ואע"ג דהאי איש במעריך כתיב אפ"ה כיון דאיכא תרי קראי במעריך צריכינן לאוקומי חד בנערך, ור' מאיר מוקי רבוייא בנערך ור' יהודה מוקי רבוייא במעריך, הקשה הר' אלחנן דהא מרבינן גוי מאיש דערכין, ובפ"ק דתמורה (ג.) ממעטינן גוי מהאי איש לגבי תמורה, דקאמר התם ואינו עושה תמורה דכתיב לא יחליפנו ולא ימיר אותו וכתי' ברישא דעניינא והיינו גבי ערכין איש כי יפליא נדר בערכך, וי"ל דר"מ ור"י סברי כסוגיא דזבחים דממעט גוי מתמורה ממעשר בהמה דהוי חובה שאין קבוע לה זמן דישראל מייתי ולא גוי ע"כ. ובספרים שלנו שם במסכת תמורה איכא לישנא אחרינא כסוגיא דזבחים: ד"ה יכול לא יהו וכו' תרתי איש כתיבי. גליון וצ"ע דבפרשת ערכין לא כתיב כי אם חד איש (ויקרא כז, ב) ואפשר דאאיש כי יקדיש וגו' (שם יד) קא סמיך וכולה חדא ענינא הוי כי היכי דיליף בפ"ק דתמורה (ג.) מאיש דכתיב בערכין לענין תמורה: ד"ה אלא מעתה כו' ושמא טוב לפרש כו'. דודאי קרא משום רפיון ידים אבל עובדי כוכבים נודרין לבדק הבית ודוקא מערכין ממעיט להו מקרא דישראל ובריית' דבדק הבית מועלין אתי שפיר כר"מ ומיירי בנדרים ולא בערכין דודאי אינן מעריכין ומ"מ פריך שפיר תלמודא אהא דאמר ר"י ערכו נגנז מהך ברייתא אבל בקדשי בדק הבית מועלין דכי נמי נוקי להך ברייתא בנדרים וכר"מ דכי היכי דשמעינן דבנדרי עובדי כוכבים איכא מעילה ה"ה בערכם דמעריכין מן התורה ואין לומר יגנז ומסיק רבא דודאי לר' יהודה מועלין בערכי עובדי כוכבים כמו בנדרם ונודרין לכ"ע וקרא משום רפיון ידים ושניא דקרא לר"מ נמי הכי הוא משום רפיון ידים ומ"מ ניחא הא דקאמר רבא הלכתא כר"מ מסתברא מקרא דלא לכם ולנו שאין מביאה אלא דוגמא בעלמא להכריע דסברא להעמיד מיעוט דבני ישראל במעריכין וריבויי דריש דנערכין דה"נ מצינו שהיו ישראל מונעים עובדי כוכבים מבדק הבית ואע"ג דלגמרי לא ילפינן מיניה [דא"כ] אפי' נדרים לבדק הבית לא היו לנו לקבל ותנן דנודרין מ"מ גילוי מילתא בעלמא עבדינן מיניה אקרא דבני ישראל וכל עיקר דקרא לא היה אלא משום רפיון ידים ולא נאמר דעובדי כוכבים אינן נודרין שום נדר לבדק הבית דודאי נודרין לכולי עלמא כדתנן. תוס':

מסורת הש"ס

א) [לקמן יג:], ב) נזיר סא: סב., ג) [ע' תוס' סוכה כח: ד"ה לרבות ותוס' סנהדרין פו. ד"ה בנין], ד) [תוספתא רפ"א], ה) [חגיגה ג: יבמות לט: גיטין כג. מנחות לג.], ו) [תוספתא שם פ"א ה"ג], ז) זבחים מה. [תמורה ג:], ח) [ויקרא כז], ט) [ע' בתוי"ט תי' ע"ז בשם הרמב"ם],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה והוא דאמר עלי בהמת כצ"ל ותיבת דמי נמחק: (ב) ד"ה אלא וכו' תנן ה' חטאות המתות כו' הני: (ג) ד"ה במה וכו' דגמרינן במעילה:

מוסף רש"י

אבל בקדשי בדק הבית. עכו"ם שהתפיס מנה לבדק הבית (זבחים מה.).

רבינו גרשום

ולר' **מאיר אמאי איצטריך.** הא דרב גידל הא אשמעינן חדא זימנא דאין אדם מוציא דבריו לבטלה: **ס"ד טעמא דר' מאיר דגזר ערך פחות מבן חדש אטו בן חדש** דאי פטרת ליה מעריכין פחות מבן חדש זימנין דמעריך בן חדש וסבר הכי נמי פטורא. אבל בערך כלי דליכא למיטעא אימא לא ליתן דמיו קמ"ל: **כמאן כר' מאיר.** דהכא נמי נימא אדם יודע שאין אדם מקדיש בהמה שאינה שלו וגמר ואמר לשום דמים: **תיקדוש מהשתא.** אע"ג שאינה שלי לכשאקננה אקרבה ולא מקדשה לדמיה אלא אדעתה למיקרבה ולא קדשה לא להקרבה ולא לדמים קמ"ל דקדשה לדמים]: **והוא דאמר עלי.** כשאמר על בהמת חברו בהמה זו עלי הקדש נותן דמים אבל אמר בהמה זו הקדש פטור מכלום דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו: **וכי מאחר [שמקרא] וכו'.** כלומר איש מרבה עובדי כוכבים ובני ישראל ממעט מפני מה כו': **מפני שריבה במעריכין יותר [מן הנערכין]** שהרי טומטום [ואנדרוגינוס] מעריכין אבל לא נערכין ואי אמרת אוקי חרש שוטה וקטן כנגד טומטום ואנדרוגינוס והוו להו נערכין טפי ממעריכין הא לא קשיא [כולהי תלת] חרש שוטה וקטן חשיבי להו כחד דלית בהו דעה ועוד ריבה במעריכין עובדי כוכבים יותר מבנערכין שהרי טומטום ואנדרוגינוס נודרין ונידרין ומעריכין ועובד כוכבים [נמי] נודר ונידר [הלכך פריך] לאפוקי חרש שוטה וקטן דאין נודרין: **הלכתא דר' מאיר מסתברא.** [מימרא דר' מאיר] נראה עיקר [טעמו אין נראה עיקר]: **הלכתא דר' מאיר מסתברא.** דאינו מעריך דכתיב] **לא לכם ולנו לבנות בית** כלומר הנהו סנבלט וטוביה דהוו עובדי כוכבים לא הניחום לבנות ולהקדיש לצורך בדק הבית אלמא דעובדי כוכבים אין מעריכין דערכין נמי לבדק הבית [הן] אבל נערכין שישראל יכול להעריכן דהוי ממון ישראל: **[טעמיה לא מסתברא דקא מייתי** לה **מחרש שוטה וקטן.** דקאמר שהרי חרש שוטה וקטן נערכין ולא מעריכין דלמא משום הכי לא מעריכין דלאו בני דעה נינהו אבל עובד כוכבים דבן דעת הוא איכא למימר דמעריך: **דקא מייתי לה מטומטום ואנדרוגינוס.** דאע"ג דבני דעה נינהו מעטינהו רחמנא מנערכין משום זכר ודאי ונקבה ודאית אבל מעריכין דבני דעה נינהו אף עובדי כוכבים נמי כיון דבני דיעה נינהו מעריכין אבל לא נערכין דהא מעטינהו רחמנא נמי מבני ישראל: **הלכתא לא איסתבר.** דהא כתיב לא לכם ולנו אלמא דאין מעריכין: **ור' יהודה** דסבר דמעריכין **לא לכם ולנו מאי עביד ליה.** משמע דאין עֶרְכָּן נכנס לבדק הבית. קסבר ר' יהודה אין ודאי מעריכין ואמר רב חסדא וערכן נגנז שלא יפול לבדק הבית משום דכתיב לא לכם ולנו: **אלא מעתה.** כיון דערכן נגנז לא ימעלו בו: **לא נהנין ולא מועלין.** אם נהנה מהן]: **אלמה תניא.** במסכת מעילה גבי קדשי עובדי כוכבים **בר"א** בקדשי מזבח דאין בהן מעילה אבל **בקדשי בדק הבית מועלין בהן** והני נמי אם נגנז כמעות ההולכות לים המלח דמי ולא ימעלו בהן: **אלא אמר רבא.** לעולם סבר ר' יהודה ערכן קדוש כשאר הקדש ויש בהן מעילה ומה טעם לא לכם ולנו לבנות **משום רפיון ידים** שמא אם יתערבו הם וירצו לבנות עמהם יהיו מבטלין אותם שאין לבם לשמים כדכתיב ויהי עם הארץ [מרפים ידי עם יהודה] וגו':

תנא חדא עובד כוכבים שהתנדב נדבה לבדק הבית מקבלים א] הימנו ותניא אידך אין מקבלין א"ר אילא א"ר יוחנן לא קשיא הא בתחילה הא בסוף דאמר ר' אסי אמר רבי יוחנן [א]בתחילה אפילו מים ומלח אין מקבלין מהם בסוף דבר המסויים אין מקבלין דבר שאינו מסויים מקבלין היכי דמי דבר המסויים אמר רב יוסף כגון [א)]אמה כליא עורב מתיב רב יוסף [1]ואיגרת אל אסף שומר הפרדס אשר למלך וגו' אמר ליה אביי [ב]שאני מלכותא דלא הדרא ביה דאמר שמואל [ג]אי אמר מלכותא עקרנא טורי עקר טורי ולא הדר ביה: אמר רב יהודה אמר רב [ב]עובד כוכבים שהפריש תרומה מכריו בודקין אותו אי ב] בדעת ישראל הפרישה תינתן לכהן ואם לאו טעונה גניזה חיישינן שמא ג] בלבו לשמים מיתיבי [ד)]עובד כוכבים שהתנדב קורה ד] ושם כתוב עליה בודקין [ג]אותו אם אמר בדעת ישראל הפרשתיה יגוד וישתמש במותר ואם לאו טעונה גניזה חיישינן שמא ה] בלבו לשמים טעמא דשם כתוב עליה דבעיא גניזה הא אין שם כתוב עליה לא בעיא גניזה הוא הדין [ד]דאע"ג דאין שם כתוב עליה נמי בעיא גניזה והא קמ"ל דאע"ג דשם כתוב עליה יגוד וישתמש במותר דשם שלא במקומו לאו קדוש ו] דתנן [ה)][ה]היה כתוב על ידות הכלים ועל כרעי המטה הרי זה ז] יגוד ויגנוז אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה [ו)]האומר [ו]סלע זו לצדקה מותר לשנותה סבור מינה לעצמו אין לאחר לא איתמר אמר רב אמי אמר רבי יוחנן בין לעצמו בין לאחר אמר רבי זעירא לא שנו אלא דאמר עלי אבל אמר הרי זו בעינא בעי למיתבה מתקיף לה ח] רבא אדרבה איפכא מיסתברא אמר זו משתמש בה כי היכי דליחייב באחריותה אבל אמר עלי לא אלא [ז]לא שנא: תניא כוותיה דרבא נדר צדקה ואין הקדש צדקה מאי קאמר לא נדר ט] ולא הקדש צדקה אלא לאו הכי קאמר צדקה [ח]הרי היא י] [2]בבל תאחר ואינה כהקדש דאילו הקדש אסור לאשתמושי ביה [ט]ואילו צדקה שרי לאשתמושי ביה אמר רב כהנא אמריתא לשמעתא קמיה דרב זביד מנהרדעא אמר אתון הכי מתניתו לה אנן הכי מתנינן לה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה האומר סלע זו לצדקה מותר לשנותה בין לעצמו בין לאחר בין אמר עלי בין אמר הרי זו: ת"ר [ז)][י]סלע זו לצדקה עד שלא באתה ליד גבאי מותר לשנותה משבאתה ליד גבאי אסור לשנותה

איני

בתחילה. בתחילת הבנין אין מקבלין דשמא לרפיון ידים מתכוונין: **לבסוף.** לחזק את יא] בדק דאין לומר רפיון ידים מקבלין. ל"א בתחילה כשלא היתה אימתן של יב] עובדי כוכבים עליהן אין מקבלין אבל לבסוף מקבלין משום אימה. וראשון עיקר וזה אינו טעם דהא כל ימי בית שני היתה אימת העובדי כוכבים עליהן ובתחילתו יותר מסופו. וא"ת האי בתחילה נמי אמקדש ראשון קאמר א"כ מאי מותיב ליה לקמן מואגרת אל אסף וגו' דהיינו במקדש שני: **דבר המסויים.** שנראה בעין אין מקבלין מהם דגנאי הוא ועוד שמתפארים בו: **אמה כליא עורב.** להכי נקט אמה דאמרי' בפרק בתרא דמנחות (דף קז.) הרי עלי ברזל לא יפחות מאמה על אמה לכליא עורב שהיו מביאין טבלאות של ברזל אמה על אמה ובהן מסמרות גבוהין אמה קבועין ומחפין בהן ראש הגג של היכל לגרש את העורבים שלא ישכנו שם. כליא לשון יג] שמגרש את העורבין כמו יד] כייל דידכי כייל פרוחי דאמר במסכת נדה (דף יז. ע"ש) שהיה מגרש טו] זבובין ממטתו בשעת תשמיש משום נקיות דאסור לשמש מטתו בפני כל חי. ל"א כליא עורב מונע העורבים כמו (תהלים מ) לא תכלא רחמיך: **ואגרת אל אסף שומר הפרדס** טז] **וגו'.** והיינו בתחילת בנין וקשקיל בדק הבית מכורש: **דלא הדרא** יז] **בה.** הואיל ותחילתו לטובה נתכוין שוב אינו חוזר: **מכריו.** של תבואת עצמו: **אם אמר בדעת ישראל הפרשתיה.** שלמקום שתרומת ישראל הולכת תלך זו. ל"א שישראל אמר לי להפרישה וראשון שמעתי: **טעונה גניזה.** ואסורה בהנאה דחיישינן שמא יח] בלבו לשמים לשם הקדש הילכך יגנז. ובזמן הזה עסקינן דהקדש אסור בהנאה כדתניא (בכורות דף נג.) אין מקדישים ואין מעריכין בזמן הזה ואם הקדיש בהמה תיעקר פירות כסות וכלים ירקבו: **יגוד.** יחתוך מקום השם ויגנוז החתיכה וישתמש במותר ויבננו בבית הכנסת: **לשמים.** להקדש ובזמן הזה אין לו תקנה: **טעמא דשם כתוב עליה.** דמוכחא מילתא יט] דבלבו לשמים שהרי כתב עליה שמו של הקב"ה: **שם שלא במקומו אינו קדוש.** כלומר אינו קדוש אלא מקום השם ואותה חתיכה תיגנז והשאר יבנה בבית הכנסת כי אמר בדעת ישראל הפרשתיה. ל"א שם שלא במקומו כגון על גבי קורות וכלים לא קדיש דלא הוי מקומו אלא על הנייר ושיכתוב המקרא עם השם כנתינתו אבל שם לבדו הוי שלא במקומו ולא קדיש וראשון שמעתי והוא עיקר: **לשנותה.** לצרכיו ולאחר זמן ישלם: **אבל לאחר.** להלוותה לחבירו לא דלעצמו איכא למימר על מנת כן היקלה לצדקה שאם יצטרך יטלנה וישלם אחרת אבל חבירו לא אסיק אדעתיה: **לא שנו.** דמותר לשנותה אלא דאמר סלע זו עלי לצדקה דכיון דאמר עלי וקיבלה באחריות לענין גניבה ואבידה כדידיה דמי: **אבל אמר הרי זו.** ולא אמר עלי בעינא בעי למיתב: **כי היכי דליחייב באחריותה.** דכיון דמשתמש הוי כשולח יד בפקדון וקמה לה ברשותיה לענין תשלומין אבל אמר עלי דבלאו הכי מיחייב באחריות לא ישתמש: **אלא ל"ש.** ומותר: **לא נדר** (א) **לצדקה.** דסתם נדר דמי עלי לבה"ב: כ] **בבל תאחר.** והכי משמע נדר הוא הצדקה דקאי עליה בבל תאחר כנדר כא] דקאמר בפרק קמא דר"ה (ו.) **בפיך** [דברים כג] זו צדקה: **לשמעתא.** דהאומר סלע זו לצדקה כו': **אתון הכי מתניתו לה.** דרב נחמן מותר לשנותה סתמא קאמר ורבי אמי פירשה בין לעצמו בין לאחר ורבא הדר פירשה בין עלי בין הרי זו אנן בהדיא מתנינן כב] כו' ופירושה כדרב נחמן:

רבי

תני חדא עובד כוכבים שהתנדב לבדק הבית אין מקבלין ממנו כו'. וא"ת ולישני הא ר' מאיר הא ר' יהודה וי"ל דא"כ קדושה ואינה קדושה מיבעיא ליה כג] דאין מקבלין הימנו לבדק הבית [משמע דקדושה היא] ומשמע דתרוייהו סברי כר' יהודה: **הא** לבתחילה הא לבסוף. רש"י פי' לכתחילה שייך רפיון ידים ולבסוף לא שייך רפיון ידים ועוד פירש רבינו לכתחילה בתחילת הבנין יש לחוש פן יחזרו בהם ויערערו לומר יש לנו חלק בבית המקדש לבסוף דבר מסוייס אין מקבלין פן יהיו לשם ולתפארת דבר שאין מסויים מקבלין דלא שייך תו ערעור הואיל ונבנה ב"ה כבר וניחא בזה הא דקאמר בסמוך שאני מלכותא דלא הדרא וליכא למיחש לעירעור כד]: **תני** חדא עובד כוכבים שהתנדב לבדק הבית. והא דלא מוקי לה כתנאי דר' יהודה ור' מאיר וכגון דליכא רפיון ידים כגון מן המלך דאם כן לא הו"ל למימר מקבלין ואין מקבלין אלא קדושה ואינה קדושה מבעיא ליה: **כגון** אמה כליא עורב. פי' הערוך ח) זה לשונו לפי שבמקדש ראשון היתה קדושתו בכל הקהל והיתה שכינה שרויה בו ולא היו עופות פורחין עליו אבל במקדש שני פחדו כה] מטעמא דאין קדושתו כקדושת ראשון שמא יפרחו העופות על המקדש וישליכו שם דבר טמא עשו צורה להבריח העופות מגג ההיכל וקראו אותו כליא עורב כלומר זאת מונעת העורבים מלפרוח בגג ההיכל וזו צורה כדרך שעושין עכשיו שומרי זרעים עד כאן לשונו ויש מקשה ט) דאמר במועד קטן (דף ט.) גבי שלמה איבעי ליה לשיורי באמת כליא עורב ומשני אמת כליא עורב צורך בנין היא אלמא הוה בבית ראשון וי"ל שהיה שלמה ירא שמא לא תהא עליו קדושה וכשראו שהיה קדוש הסירוהו: **מיתיבי** ואגרת אל אסף שומר הפרדס. והיינו בתחילת הבנין וקשקיל בדק הבית מכורש לשון קונטרס ולא נראה דהא כל הבנין משל כורש היה וכמה קראי איכא גם כתיב ומה חשחן כו] אימריא י) וגו' וי"ל דודאי מזה אינו מקפיד דהא היה בגזירה כך וכיד ישעיה (ישעיה מה) הוא יבנה עירי אבל אל אסף שומר הפרדס היה רחוק מכורש ולא היה שלו ממש אך היה גוזר שיתנו לצורך בדק הבית שהיה כז] מוטל עליהם שהיה מולך בכיפה בהא איכא למיחש או לרפיון ידים או לערעור כדפרישית: **אם** אמר בדעת ישראל הפרשתיה. משמע דעובד כוכבים איתיה בתרומה דנפשיה וכן משמע פרק שני דגיטין (דף כג:) והא דקאמר בזבחים פרק בית שמאי (דף מה.) דליתיה בתרומה דנפשיה לא קשיא דתנאי נינהו בפרק שני דקדושין (דף מא:) דתנן תרומת עובד כוכבים מדמעת וחייבין עליה חומש ור' שמעון פוטר: **יגוד** וישתמש במותר. משמע ע"י שיחתוך הקורה ולא יהנה מאותה חתיכה שכנגד השם דבמקומו מיהא קידש השם ויש ליזהר כשכותבין ס"ת או תפילין וגררו מקום השם שאין לכתוב במקומו: **ואילו** צדקה שרי לאשתמושי ביה. משמע ליה דאיירי בין זו בין עלי וכן הפסק כרב נחמן האומר סלע זו לצדקה מותר לשנותה בין לעצמו בין לאחר בין אמר עלי בין אמר זו ולשנותה היינו כח] ללותה: **משבאת** ליד גבאי אסור לשנותה. ודוקא יחיד אבל בני העיר רשאין כדמשמע בבבא בתרא (דף ח:) ורשאין בני עיר לעשות תמחוי קופה וקופה תמחוי ולשנותה לכל מה שירצו ודוקא לדבר מצוה כדאמרינן בשילהי שמעתא (ע"ב) גבי ישראל שהתנדב מנורה או נר לבית הכנסת והא דאמר בהשוכר האומנין (ב"מ דף עח:) מגבת פורים לפורים ומגבת אותה העיר לאותה

העיר

מסורת הש"ס

א) מו"ק ט. ע"ש [שבת ל. מנחות קז. מדות פ"ד מ"ו], ב) [ב"ב ג:], ג) ב"ב ג:, ד) תוספתא דמגילה פ"ב ה"י ע"ש, ה) שבת סא: [מס' סופרים פ"ה הלכה יג], ו) תוספתא דמגילה פ"ב ה"ט ע"ש, ז) תוספתא דמגילה פ"ב ה"ט, ח) [ע' כל ב'], ט) במנחות קז. תירלו כמו הכא אבל בשבת ל. ד"ה מכליא הניחו זה בקושיא, י) (עזרא ו ט),

תורה אור השלם

1. וְאִגֶּרֶת אֶל אָסָף שֹׁמֵר הַפַּרְדֵּס אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יִתֶּן לִי עֵצִים לְקָרוֹת אֶת שַׁעֲרֵי הַבִּירָה אֲשֶׁר לַבַּיִת וּלְחוֹמַת הָעִיר וְלַבַּיִת אֲשֶׁר אָבוֹא אֵלָיו וַיִּתֶּן לִי הַמֶּלֶךְ כְּיַד אֱלֹהַי הַטּוֹבָה עָלָי: נחמיה ב ח
2. כִּי תִדֹּר נֶדֶר לַייָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ כִּי דָרֹשׁ יִדְרְשֶׁנּוּ יְיָ אֱלֹהֶיךָ מֵעִמָּךְ וְהָיָה בְךָ חֵטְא: דברים כג כב

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לא נדר ולא הקדש לדקה דסתם:

מוסף רש"י

אמה כליא עורב. טבלאות של אמה על אמה היו עושין והן חדין כסכין סביבותיהם ומסמרין חדין בכולן ומחפין בהן גגו של היכל למנוע את העורבים מליֵשב (שבת צ. ובעי"ז מנחות קז.) או: הגג כלה ומקלר למעלה עד כאמה ומחפין אותו שם בברזל ובמסמרים כדי שלא ישבו העורבים עליו (מו"ק ט.). **היה כתוב.** שם, כו' **יגוד.** יקוץ מקום השם ויגנזו (שבת סא:).

רבינו גרשום

הא בתחלה הא בסוף. שאם אמר בתחלה רוצה אני להתנדב אומרים לו שאין אנו מקבלין אותה אבל אם התנדב מקבלין אותה והיינו לבסוף: **אפי' מים ומלח.** דודאי למכירה עומד ולא יהא נראה בבנין אפי' הכי אין מקבלין: **דבר המסויים.** שהוא נראה בבנין אין מקבלין [מהם] משום לא לכם ולנו ועוד שמא יתחרט בו וירצה שיחזירוהו לו. אבל דבר שאינו מסויים ועומד למכירה מקבלין מהן. והאי דאמר אמה כליא עורב כלומר או כל דכותיה דהוי דבר הנראה: **אשר יתן לי עצים לקרות את שערי הבירה.** אלמא דמקבלין מהם דבר מסויים: **שאני מלכותא דלא הדרא בה.** מאחר דיהבה לא חיישינן שיבקש שיחזירום לו [דאמר שמואל וכו': **מכריו.** של עצמו]: **אם אמר בדעת ישראל הפרשתיה.** שאני רוצה לעשות ממנה מה שישראל עושה תנתן לכהן: **שמא בלבו לשמים.** שמא לדעת כן הפרישה שתהא קדושה קדושת גבוה [כגון] שיקנו ממנו עולה שתהא כולה לגבוה ואין רצונו שיאכלה כהן: **ושם** [הקדוש] **כתוב עליה.** קודם לכן: **יגוד.** יקוץ [מן הקורה מקום השם **וישתמש במותר** לצורך ביהכ"נ: **שמא בלבו לשמים.** כדאמרן ולא שיהנה אדם ממנה: **והא קמ"ל.** כלומר משום רישא איצטריך לאשמועינן דאית ביה רבותא]: [**דשם שלא במקומו.** שלא במקום הראוי לכתוב כגון בספר או במקום כבוד [לא קדוש כדתנן כו']: **מותר לשנותה.** ללוותה לצרכיו ולפורעה לאחר זמן: **סבור מינה לעצמו** מותר ללוותה דהוא אינו מאחרה שהרי הוא הקדישה אבל לאחר לא דלא איכפת ליה ומאחרה: **לא שנו** דמותר לשנותה **אלא דאמר עלי** דכיון דנתחייב באחריותה ודאי פורעה: **כי היכי דליחייב באחריותה.** דהיינו הנאת הקדש: **אלא לא שנא.** דבין אמר עלי ובין אמר זו מותר לשנותה: **צדקה** הוי כנדר לעבור עליה בבל תאחר:

עין משפט נר מצוה

נח א מיי' פ"ח מהל' מתנות עניים הל"ח:

נט ב מיי' פ"ד מהל' תרומות הל' טו [טוש"ע יו"ד סי' שלא סעי' מד]:

ס ג ד מיי' פ"א מהל' ערכין הל' יא יב ופ"ח מהל' מתנות עניים הל' ח טוש"ע יו"ד סי' רנט סעיף ד:

סא ה מיי' פ"ו מהל' יסודי התורה הל"ו טוש"ע יו"ד סי' רעו סעיף יג:

סב ו ז מיי' פ"ח מהל' מתנות עניים הל"ד טוש"ע יו"ד סי' רנט סעיף א:

ח [מיי' שם הל' א טוש"ע יו"ד סי' רנז סעי' ג'

סג ט מיי' שם הל"ה טוש"ע י"ד סי' רנט סעיף א:

סד י מיי' שם הל"ד טוש"ע שם [וברב אלפס ב"ק פרק ד דף כ. ובבא בתרא פרק א' דף קנח:]

שינויי נוסחאות

א] מקבלים אותה הימנו ותניא אידך אין מקבלין אותה הימנו (ש"מ), **ב]** אי אמר בדעת ישראל הפרשתיה כו'. (ש"מ), **ג]** שמא לבו לשמים (ש"מ), **ד]** קורה לבית הכנסת ושם (ש"מ), **ה]** שמא לבו לשמים (ש"מ), **ו]** קדוש דתניא היה (ש"מ), **ז]** גירסת ערוך יגור, **ח]** מתקיף לה רבה אפכא מסתברא כל"ל (ש"מ), **ט]** לא נדר צדקה (ש"מ), **י]** היא נ"א כנדר לבל תאחר וכו' (ש"מ), **יא]** בס"א: לחזק את בדקיו אין לומר רפיון ידים ומקבלין, **יב]** אימתן של אומות העולם כצ"ל (ש"מ), **יג]** לשון מגרש שמגרש (ש"מ), **יד]** באלי דידכי באלי פרוחי (ש"מ), **טו]** מגרש הזבובים (ש"מ), **טז]** הפרדס אשר למלך אשר יתן לי עצים לקרות את שערי הבירה אשר לבית והיינו (ש"מ), **יז]** הדרא ביה הואיל (ש"מ), **יח]** שמא לבו לשמים (ש"מ), **יט]** דלבו לשמים (ש"מ), **כ]** לבל תאחר (ש"מ), **כא]** כנדר כדקאמר בפ"ק (ש"מ), **כב]** בהדיא מתנינן כולי פירושה בדרב נחמן (ש"מ), **כג]** ליה ומדקאמר מקבלין ואין מקבלין דמשמע דקדושה היא ואין מקבלין משמע דתרוייהו (ש"מ), **כד]** ולא לרפיון ידים כיון שהוא מן המלך הס"ד ואח"כ מה"ד כגון אמה כו' והשאר יש למחוק (צ"ק), **כה]** נ"א מטומאה דשמא אין קדושתו כקדושת ראשון ושמא כו' כך היא גירסת צ"ק, **כו]** ובני תורין ודכרין ואימריא (ש"מ), **כז]** צ"ל מטיל, **כח]** ללותה ומשבאתה כו' לשנותה וללותה והד"א (צ"ק),

שיטה מקובצת

תנא חדא עובד כוכבים שהתנדב כו'. גליון. לא מצי לשנויי הא ר"מ והא ר' יהודה דלכאורה בנדר ונדבה איירי ולא בערכין ואפי' כי דחקית לאוקמי בערכין לא מתרצי דא"כ קדוש ואינו קדוש מבעי ליה דהא לר"מ אינו קדוש אלא ע"כ תרוייהו כר' יהודה ע"כ מצאתי בגליון רש"י כת"י: **אי אמרת בדעת ישראל הפרשתיה.** לרבנן דאמרי עובד כוכבים איתיה בתרומה דנפשיה הויא תרומה כתרומת ישראל וחייבים עליה מיתה אבל לר' שמעון דבני ישראל מפרישים ולא העובדי כוכבים אין עליה אלא כדין טבל דצריך שיפריש הכהן ממנה תרומה ומעשר ולא קאמר תינתן לכהן אלא לאפוקי מסיפא דאמרינן יגנז: **ת"ר.** עי' תשובת הרשב"א סימן תר"ד ותר"ה: **משבאתה ליד גבאי אסור לשנותה.** עיין בהשמטות בסוף המסכת: **תוס' ד"ה תני כו' גליון מהופך.** [פי' זה"ד צ"ל קודם ד"ה הא עכ"ה] ואינו מהתוס' והוא לשון (הר"י) [רש"י] בגליון [עיין לעיל ד"ה תני חדא עכ"ה]: **ד"ה יגוד כו'.** נ"ב וז"ל הר"י בגליון דשם שלא במקומו וכו', פ"ה אין מקדש רק מקום השם ואותה חתיכה תגנז, ל"א לא הוי במקומו רק על הנייר ושיכתוב הפסוק עם השם אבל שם בלבדו לא קדיש, ולפי פי' ראשון כשטועין וכותבין השם ומקלפו מעל הקלף אין לכתוב במקומו. עכ"ל הר"י בגליון: